

Ajda, Ajdi in nekaj vmes

Na drugi strani trentarske doline so pod Prisankom v davnih časih živele velikanke Ajdinje in njihovi možje, pogumni Ajdi. Vse na tistih orjakih je bilo ogromno: roke, noge, vrat, telo in zlato srce. Prav zaradi njega nikomur ni zmanjkalo sočutja in blagohotnosti. Nikoli. Razen enkrat ...

Tako kot odraslim je zlato srce v prsih tiktakalo tudi njihovim otrokom. Vedno so držali drug z drugim in priskočili na pomoč živalim in celo ljudem v stiski, pravi stara legenda. Lahko ji verjamemo, saj se res še nikoli nobeno jabolko ni zakotrljalo daleč od drevesa, ali ne. Čeprav ajdovski očetje in matere niso hodili v službo, so veliko in marljivo delali. Od svita do mraka so predstavljali skale in kamne, ki so v gorskih dolinah zakrivali že itak skopo odmerjeno plodno zemljo. Kamenje so složno zlagali v visoke kupe in ravnali hriboviti svet, da bi tamkajšnjim ljudem pridobili čim več zemlje za polja in njive. V zameno so Gorjanci hvaležno podarjali velikanom hrano, saj so vedeli, da tudi Ajdi zelo radi veliko in dobro jedo. Vse darove so s slastjo snedli, oboževali pa so ajdo: kuhano na mleku in zabeljeno z debelimi ocvirki, kot prilogo h kislemu zelju ali rahlo dušeno z gobami, recimo s smrkci ali jurčki. To so si najraje privoščili odrasli, otroci pa so cedili sline in zadovoljno cmokali z usteci, ko so v njih mleli sladko mlečno ajdo, prelito s planinskim medom.

"Prav zaradi velike navezanosti na ajdo se nas je tudi prijelo ime Ajdi," so se spominjali na vsakoletnem shodu ob polni luni poletnega solsticija, ko so v svojih shrambah izbrskali še zadnja ajdova semena prejšnje žetve in že nestrpno pričakovali novih. Ob ajdovskem prazniku jasno ni smelo manjkati ajdovih jedi in teh je bilo res toliko, da so se še največji požeruhi do sitega najedli. Potem pa brž spat, saj je bila noč v najdaljšem dnevu leta zelo kratka.

Pod steno

"Pssst! Poslušaj to tišino," je gospodična prigovarjala Dixie, ki je sredi belega dne lajala v steno pred seboj. Ugajal ji je odmev lastnega laježa, ki se je s podvojeno močjo odbijal

od skalovja nad Erjavčevo kočo in se vračal v njena ušesa. Dekle in kužek sta tamkaj motovnila nekega pomladnega popoldneva, ko na Vršiču še ni dišalo po pretirani gneči in je cestišče bolj kot na avtomobilsko pločevino spominjalo na potoček. Sončni žarki so drzno lizali zadnje snežne zaplate, da je voda izpod njih živahno mezela na vse strani. Travniki so jo hlastajoče vlekli vase, saj so mrzlično ustvarjali zaloge za poletne sušne dni. Cestišču pa se ni zdelo vredno, da bi jo shranilo, zato je voda po njem svobodno polzela v dolino ... No, Dixie je res umolknila. Zastrigla je z ušesi in prisluhnila bližnji naravi. "Le kje ti slišiš tišino?" se je začudila, saj so njeni uhliji prestrezali vse polno glasov. Tiho je šepetal veter, še tišje je od kamna do kamna drobila drobna miš, visoko nad njo strašljivi plahut orlovih kril in topotajoč kozorogov skok po melišču. Vse to in še več se je stapljalo v tišino, o kateri je govorila gospodična. "Kakšna tišina neki," je Dixie zamahnila s tačko v trenutku, ko je nad njima glasno zagrmelo. Hip zatem je mirno nebo presekalo oster blisk. "Menda ja ne bo deževalo?" se je zdrznila gospodična. Brž se je zasukala na petah in obrnila proti domu. Dixie ji je zelo nerada sledila, saj si je želela še malo uživati v visokogorju.

Velikanski žogobrc

Hkrati se je vsem na očeh, a nevidna človeku, v svojem svetu igrala ajdovska otročad, ki si je na planinski ravnici uredila nogometno igrišče. Žogo iz kože gamsa, ki je poginil v prejšnji zimi, so veselo brcali dekleta in fantje. Dekleta so bila veliko spretnjša od sovrstnikov. Eden od njih je žogo prav nerodno brcnil v avt, ko sta mimo prikoračili Dixie in gospodična. Zanja je bila nevidna, a se je še kako živo zakotalila pred

psičko, ta pa jo je brž stisnila med zobe. Komaj petleten, a že za dva povprečna človeka visok Ajdek, ki je pritekel ponjo, je Dixie lahko še tako milo prosil, rotil in prepričeval, psička je ostala neomajna in mu žoge ni vrnila.

"Preveč ste bili razposajeni! Kaj pa če bi zadeli mojo gospodično, kaj? Revica bi se gotovo prestrašila, da se je vanjo zaletel kak gorski duh. Če hočete žogo nazaj, mi boste morali dati nekaj v zameno. No, kaj mi lahko ponudite?"

"Lahko ti povemo staro zgodbo," se je oglasil močan glas iz gruče. Pripadal je najpogumnejši ajdovski deklici Milenki.

"No, pa jo povej!"

"Ali lahko tisto o okamneli deklici?"

"Ah, ne, to poznamo vsi. Njen velikanski obraz se še vedno razločno opazi v steni, kamor je prikovan zaradi čudne prerokbe, ki jo je vsevedna Ajdinja izrekla neki Trentarici. Drugo boš morala izveliči iz spomina," se ni dala Dixie.

"Kaj pa tisto o Ajdinji z iglo – si jo tudi že slišala?" Ne, tiste pa Dixie še ni poznala, zato se je Milenka usedla na skalo in začela pripovedovati, preden bi si psička premislila.

Kar štiri iz oči v oči

Celo sonce je bežalo pred spomladansko nevihto, ko je iz Kranjske Gore na vrh Vršiča nekoč povsem nepričakovano stopila gromozanska noga velikanke z veliko kamnito iglo v roki. Da ni od tod, se je deklini videlo na daleč, saj so bili njeni temni lasje skodrani, medtem ko so se vršiški Ajdi ponašali s svetlimi in gladkimi prameni v svojih pšeničnih grivah.

"Uh, kako soparno je danes!" je zasopla neznanca, kot za šalo preložila velikansko iglo iz desnice v levico, si otrla potno čelo in se razgledala naokoli. Pred njo se je bohotal vršiški prelaz, na desni melišča, z bližnje stene na levi pa je vanjo zrl otožen obraz mlade lepote.

"Kdo si pa ti?" jo je zanimalo.

"Ajdovska deklica iz Prisanka sem. Tista, ki si je s svojo dobroto izklesala pot v nesrečno prekletstvo. Veš – ker sem imela predolg jezik, sem obsojena na večno ždenje v tej hladni steni, kamor so me za kazen prikovali moji najbližji sorodniki," je potožil kamniti obraz.

"Ho, ho, ho, hooo. To je samo zato tako, ker verjameš v svoje prekletstvo. Vzemi usodo v svoje roke in svobodna boš kot jaz," ji je odvrnila velikanca, oblečena v sivo srajco, ki ji je segala do tal.

"Od kod pa prihajaš in kdo pravzaprav si?"

"Ne prepoznaš svoje sestrične, slavne Ajdinje iz Savinjske doline? Znana sem po tem, da

zmorem z levo nogo stati na Raduhi, z desno na Veži. In to zato, da lahko v reki Savinji perem perilo. Nekoč se mi je raztrgala edina srajca, no tale, ki jo imam tudi zdaj oblečeno – in morala sem najti način, da jo zašijem. Ti povem, da sem se kar hitro znašla. Izpulila sem dolg koničast osamelec in ga obrusila v iglo. Ampak komaj sem srajco napol pokrpala, se je igla zlomila in jaz, ki sem zelo hitre jeze, sem jo besno zalučala v dolino. Tam se je tako globoko zapčila v breg, da še danes stoji. Kaj pa zdaj? Naj se usedem in prepustim malodušju, sem pomislila. Naj začnem točiti velikanske solze in nemočna ostanem brez pokrpane srajce? O, ne, take vrste pa že nisem! Raje sem brž poiskala drug osamelec in iz njega naredila še boljšo iglo. Tole, ki jo držim v roki in mi služi še za pohodno palico!" se je bahala savinjska Ajdinja in se zastrmela v okamneli obraz nesrečne sorodnice.

Ob pogovoru je obe presenetila rahla sapa, ki ju je ogovorila: "Nikar se me ne ustrašita. Jaz sem sicer duh, a nikomur nočem nič žalega. Moja zgodba je malo drugačna od vajinih. Obiskat sem vaju prišla iz gozdov Crngroba, kjer sem na lokah ob Selščici stoletja pasla neskončno čredo ovac. Prala nisem nikoli, žejo pa sem si tešila iz reke Save. Z eno nogo sem stopila na vrh Šmarne gore, z drugo na Šmarjetno goro, se sklonila nad vodo in pila, kolikor sem si poželega. Sem pa poskrbela tudi za potrebe ljudi, zato struge nikoli nisem izsušila. Ko je loški glavar nekoč ukazal tlačanom, naj zgradijo tako prostorno cerkev, da ji sami niso bili kos, sem jim takoj dobrovoljno priskočila na pomoč. V svojem predpasniku sem zidarjem nosila kamenje, iz Save pa sem s sodom zajemala vodo in jo zlivala v korito, da so lahko mešali malto. Ko pa smo cerkev s skupnimi močmi končno zgradili, sem iznenada umrla. Še sama se ne spomnim, zakaj. No, saj niti ni pomembno. Vsakdo enkrat umre, tako pač je! Moje telo so pokopali v crngrobski hosti, še prej pa so mi odvzeli eno rebro in ga za spomin postavili v cerkev. Še danes je tam in tam naj tudi ostane. Jaz ga prav nič ne potrebujem, saj sem že dolgo le duh, huh huh!"

Milenka je tako živo pripovedovala, da je Dixie kar zašklepetala z zobmi in se kot moker cucek stresla od strahu.

"Uf, tole je pa kot iz kakšne grozljivke," je vsa naježena zalajala na koncu Milenkine pripovedi.

"Me veseli, da si uživala. Zdaj pa nam vrni žogo," je čisto mirno zahtevala Milenka, ne da

bi enkrat samkrat trenila s svojimi velikanskimi trepalnicami.

Dixie je ponižno povabila čeljust in mirno izpustila žogo. Milenka jo je zmagoslavno prestregla, še preden je padla na tla, in jo zalučala svojim prijateljicam in prijateljem na nogometnem igrišču, pomahala psički in se izgubila v gruči velikančkov.

"Hov hov hov, jaz grem tudi domov," je psička zalajala in brž stekla za gospodično, ki se je že spuščala v dolino.

Nad vsemi je tiho bedel kamniti obraz v steno ujete Ajdinje. Tako velikanski je, da izkušeni plezalci potrebujejo debele štiri ure, če ga želijo preplezati od brade do vrha čela. Prav z njenega obraza je najlepši razgled, ki si ga je moč zamisliti, zato si mnogi želijo k njemu. Kdo ve, mogoče pa ga bo kdo od vas nekoč celo sam preplezal? Čeprav je ajdovsko dekle še naprej kamnito, njen obraz z velikimi očmi skrbno spremlja vse gornike. V današnjih dneh, ko v gore zahaja vse več ljudi, ki si želijo miru in tišine, deklica še posebej čuva prav plezalce. Mogoče pa si na tihem želi, da bi jo najpogumnejši med njimi končno poljubil in jo prebudil iz tisočletnega sna? ○

*V tokratni zgodbi se na Vršiču srečajo tri ajdinje, vsaka s svojo zgodbo, medtem ko iz stene Prisanka nanje zre kamniti obraz Ajdovske deklice ...
Ilustracija Jernej Myint*

V to pripovedko so vpletene štiri slovenske ljudske pripovedi o ajdinjah – o Ajdinji z iglo, o crngrobski Ajdinji, o Ajdinji s Save in o okamneli Ajdovski deklici v steni Prisanka. Zadnja pravi, da je pod previsnimi stenami Prisanka nekoč živela velikanka zlatega srca, ki je rada pomagala popotnikom skozi snežne zamete čez Vršič v Trento. Ob vračanju so ji hvaležni ljudje pod Prisankom puščali hrano in pijačo, zato nikoli ni bila ne žejna ne lačna. Znana je bila tudi kot sojenica, saj je obiskovala mlade matere in novorojenčkom prerokovala njihovo usodo. Neke noči se je mudila pri planšarici v Trenti, ki je rodila sina. Mamica je mirno spala, ajdovska deklica pa se je neslišno približala otroku. Pogledala je v njegove dlani in mu prerokovala, kako bo postal lovec, ki bo ustrelil Zlatoroga, da bi obogatel s prodajo njegovih zlatih rogov. Ko so za prerokbo izvedele njene sestre, so jo preklele, ker je napovedala Zlatorogovo smrt, zato je ubožica okamnela. V severni steni Prisanka je še danes vsem viden njen ogromni kamniti obraz.